

Терористичке организације и Интернет

УДК : 004.738.5 : 327.56 : 327.88

Мр Мина Зиројевић*

Аутор је покушао да установи везу, сличности и разлике између изражавања терористичких организација на Интернету и у конвенционалним медијима. Посебно је значајно да Интернет терористи користе као оружје, као начин комуникације међу активистима и као конвенционални медиј. У чланку је анализиран само трећи начин – коришћење Интернета као конвенционалног медија.

Кључне речи: Интернет, тероризам, терористичке организације, међународна безбедност, међународно право, медији, симболи.

Терористи тројако користе Интернет: као оружје (*cyberterrorism*), као начин комуникације међу активистима и као медиј за обраћање јавности.

Сајбер-тероризам¹ се односи на смишљене, политички мотивисане нападе на компјутерске системе и програме, као и на податке који-ма треба да се изазову насиље и страх код цивилних мета. У време када се тешко може водити рат против војно надмоћнијег непријатеља развијају се нови, модернији, начини ратовања. Ново оружје у новом сајбер свету чине: логичке бомбе (*Logic bombs*), „тројанци“ (*Trojan horses*), „црви“ (*worms*), „вируси“, престанак рада система и губитак информација. Интернет-тероризам (*cyberterrorism*) и интернет-ратовање (*cyberwarfare*) постају једина прихватљива алтернатива. Уз помоћ новог оружја интернет-терористи могу да: преоптерете телефонске линије специјалним софтверима; ометају авионску контролу и компјутере задужене за контролу и рад других видова саобраћаја; злоупотребе програме које користе велике финансијске институције, болнице и друге хитне службе; промене формулу за прављење лекова у фабрици; промене притисак у гасоводу; саботирају берзу итд. Други начин јесте коришћење Интернета као средства комуникације међу активистима. На пример, зна се да је Осама бин Ладен комуницирао са припадницима „Ал Каиде“ преко покретних компјутера и бежичне мреже путем енкриптованих порука.

* Истраживач сарадник у Институту за међународну политику и привреду у Београду.

¹ *Cyber* је енглеска реч која је прихваћена у многим језицима. Означавача цео простор Интернета и све појаве које се у том виртуелном свету појављују. У овом раду користиће се као синоними речи „кибер“, „Интернет“ и „виртуелни“.

Енкрипција је начин заштите порука од нежељеног читања. На тај начин се спречава неауторизовано читање или мењање података. Степен заштите се одређује алгоритмом или кључем. Постоје две врсте система за криптовање: симетрични и асиметрични систем. За симетрични систем користи се исти кључ (тајни кључ) и за криптовање и за декриптовање, а за асиметрични – једна кључ (јавни) за криптовање поруке, а други (тајни) за декриптовање. Постоји мишљење да су се чланови „Ал Каиде“ споразумевали слањем тако шифрованих порука. Роналд Дик, директор Националног инфраструктурног заштитног центра (*National Infrastructure Protection Center – NIPC*), рекао је у америчком конгресу да је сигуран да се Интернет није директно злоупотребљавао на тај начин. Ту истрагу, коју су назвали Пентбум (*PENTTBOM*), водио је новоосновани акциони тим за сајбер-кризе (*Cyber Crisis Action Team*) америчког министарства правде. Назив те истраге потиче од скраћеница PEN за Пентагон, два ТТ означавају две куле Светског трговинског центра и БОМ – за бомбу.

Постоје и други начини на које терористичке и друге криминалне групе злоупотребљавају Интернет. Скоро све корпорације које се налазе на листи 500 најбогатијих опљачкали су сајбер-криминалци. Према америчкој обавештајној агенцији (*Federal Bureau of Investigation – FBI*), за око 10 милијарди америчких долара годишње изгуби се траг у мрежи. Од тога само 17 одсто компанија пријави пљачку због тога што желе да сачувају поверење корисника и партнера.

Шта је тероризам?

Модерни тероризам се дефинише на различите начине. Један од њих је у вези с комуникационом теоријом симбола (на пример, Доулинг).² Карбер³ сматра да „као симболичан акт, тероризам може бити анализиран као и други начини комуникације, анализом његова четири саставна дела: трансмитер (терориста), независни прималац (мета), порука (бомба, заседа) и повратна спрега (реакција одређеног круга слушалаца)“. Постоје и они који тероризам дефинишу као позориште којем циљ нису стварне жртве, већ желе, заправо, да изазову реакцију гледалаца (Џенкинс⁴, Вајман⁵, Вајман и Вин⁶). Дакле, модерни тероризам се може разумети као покушај преношења порука употребом организованог политичког насиља.

² Dowling, R. E., *Terrorism and the media: A rhetorical genre*, „Journal of Communication“, 1986, pp. 1–24.

³ P. Karber, *Urban terrorism: Baseline data and a conceptual framework*, „Social Science Quarterly“, 1971, pp. 527–533.

⁴ B. Jenkins, *International Terrorism*, Los Angeles: Crescent Publication, 1975.

⁵ G., Weimann, *The mediated theater of terror: Must the show go on?* In P. Bruck (ED), *The news media and terrorism* Ottawa: Carlton University Press, 1986, pp. 1–22.

⁶ G., Weimann, and C. Winn, *The Theater of Terror*, New York: Longman Publication, 1994.

Могућности за коришћење Интернета за ширење политичких идеја изузетно су велике. Утопистичку визију „виртуелне државе“ у којој становници преко мреже Интернета даноноћно дискутују о разним темама и гласају на различитим „референдумима“ разматрали су бројни истраживачи. Веровали су да се модерна технологија може применити за стварање идеалне демократске државе налик на грчке полисе (Даунинг⁷, Цафе⁸). Али, како се број „држављана“ те „виртуелне државе“ свакодневно повећава, постаје јасно да се та идеја не може остварити. Наиме, на Интернету се појављују порнографски и расистички садржаји, као и бројне радикалне организације (терористичке, анархистичне, националистичке, сепаратистичке, револуционарне, неомарксистичке и фашистичке), које преко мреже дистрибуирају своје материјале и комуницирају са својим присталицама ради придобијања симпатија јавности, обезбеђења јавне подршке или, чак, извођења операција. Тако је дошло до парадокса да некада, веома децентрализована структура, коју је америчка обавештајна служба (сада централизовано министарство унутрашње безбедности) створила из страха од совјетског нуклеарног напада, сада користе за своје интересе највећи противници сигурности – међународни тероризам. Природа мреже, њен међународни карактер и хаотична структура, једноставан приступ и анонимност нови су идеалан терен за рад терористичких организација.

„Позориште терора“

Теорија „позоришта терора“⁹ заснована је на претпоставци да се тероризам може посматрати као продукцијски захтев за позоришни ангажман. Џенкинс¹⁰ међународни тероризам дефинише на следећи начин: „Терористички напади се често пажљиво организују да би привукли пажњу електронских медија и међународне штампе. Узимање и задржавање талаца само појачава драму. Сами таоци углавном не значе ништа торористима. Њихова циљна група су гледаоци, а не стварне жртве. Тероризам је позориште“.

Терористи пажљиво планирају и одабирају улоге и глумце као да је реч о представи којој је потребан што већи публицитет. „Медији су најбољи пријатељ терористима. Терористички акти сами по себи ни-

⁷ J. D. H., Dowling, *Computers for Political Change: PeaceNet and Public Data Access*, „Journal of Communication“, 39(3), 1989. pp. 154–162; O. R. Holsti, *Content Analysis*, In L. Gardner and E. Aronson, eds, *The Handbook of Social Psychology*, Reading, MA: Addison-Wesley, 1968.

⁸ M., Jaffe, *Interactive Mass Media and Political Participation*. Presented at the Annual Conference of the Midwest Association for Public Opinion Research (MAPOR). Available online at http://research.haifa.ac.il/~jmjaffe/poli_cmc.html, 1994.

⁹ G., Weimann, and C. Winn, *The Theater of Terror*, New York: Longman Publication, 1994.

¹⁰ B., Jenkins, *International Terrorism*, Los Angeles: Crescent Publication, 1975.

су ништа без публике“.¹¹ Бројне терористичке организације су извеле терористички акт само да би обезбедиле велики аудиторијум којем ће пренети неку поруку. Анализа већине терористичких аката од 1968. до 1980. године указује на значајно повећање броја таквих акција у којима се жртвују грађани Западне Европе (преко злочинаца који припадају другим групама народа) да би се привукла посебна пажња западних медија. Број терористичких аката се повећава ради убеђивања, а жртве представљају „кожу на бубњевима коју ударају како би се достигао прорачунат удар на широке масе“.¹²

Појава „медијског тероризма“ (*media-oriented terrorism*) навела је истраживаче из те области да редефинишу значење модерног тероризма у оквиру комуникационе теорије симбола (*symbolic communication theory*). Карбер је нагласио да „порука коју терористи саопштавају изискује постојање жртве, али мета или намераваани прималац не мора бити жртва“. Доулинг предлаже примену концепта „реторички жанр“ (*rhetoric genre*) у модерни тероризам, и то оправдава бављењем терориста „повратком реторичких форми који ће присилити медије да им обезбеде приступ без којег неће испунити своје циљеве“. Неки терористички акти постају, како их назива Бел¹³ „спектакуларни тероризам“ (*Terrorist spectacles*), који се може најбоље анализирати кроз концепт „медијског догађаја“.

Све већа манипулација терористичких организација модерним комуникационим средствима навела је неке владе и неколико медијских организација да размотре стратегију за супротстављање претњи. Под њом се подразумева ограничавање приступа терориста медијима, смањење или цензуру вести у којима се преносе терористички акти и вести о злочинцима. Иако је све то срачунато на смањење могућности да терористи манипулишу медијима¹⁴, та стратегија до сада није дефинисана, нити даје било какве резултате у вези с оглашавањем преко Интернетове мреже као медија. Наиме, нове технологије омогућавају терористичким организацијама да лакше и слободније преносе поруке него што би то чинили преко конвенционалних медија. Мрежа комуникација преко компјутера¹⁵ идеална је за терористе као преносиоце порука: децентрализована је, тешко може да се подвргне контроли и рестрикцији, не може лако да се цензурише и омогућава приступ свакоме ко то жели.

Будући да се Интернет све више користи, изненађује да је у ранијим истраживањима тероризма превиђена *on-line* активност терори-

¹¹ W., Laquer, *The Futility of Terrorism*, Harper's (March), 1976.

¹² A. Schmid, and J., de Graaf, *Violence as communication: Insurgent terrorism and the Western news media*, Beverly Hills, C. A.: Sage, 1982.

¹³ J. B. Bell, *Terrorist scripts and live-action spectacles*, „Columbia Journalism Review“ (May-June), 1978, pp. 47-50.

¹⁴ G. Weimann, *The mediated theater of terror: Must the show go on?* In P. Bruck (ED.), *The news media and terrorism* Ottawa: Carlton University Press, 1986, pp. 1-22.

¹⁵ „Computer-mediated communication“ (CMC).

стичких организација. Међутим, ни у садашњим истраживањима ни су добијени одговори на веома значајна питања о томе које организације користе Интернет у своје сврхе, које се поруке преносе тим путем, шта оне значе, ко чини циљну групу којој се обраћају те организације и да ли се на тај начин мобилишу активисти.

Методологија

Реч *терор* потиче од латинске речи *terrere*, што значи изазивати јак страх. Иако је терор (или радња која подсећа на тај феномен) постојао и у античком свету, под тим називом је први пут прихваћен и уведен у политички и научни речник 1794. године, после Француске револуције, у време јакобинаца, под Робеспјеровом „владавином терора“, а затим Сен-Жистовом и Берерином. Иако многи истраживачи одређују појам према етимологији и постоји мноштво његових дефиниција, појам терор није потпуно дефинисан. Неке од тих дефиниција усмерене су на специјалну природу жртава, у неким се наглашава разлика између жртава и стварног циља тероризма, док се неке односе на особину насилног акта, односно на његову ненормалну природу. У једној систематској студији узето је у обзир 109 дефиниција и учињен је покушај да се издвоје њихове заједничке компоненте.¹⁶ Од тих одређења сачињена је дефиниција од око 200 речи која обухвата следеће елементе: акт насиља; симболичне или случајне жртве (недужне жртве); планирање унапред; особине самих организација; методологију и понављање операција; криминални карактер; недостатак признатих (западних) моралних начела; политички захтеви; потреба за привлачењем пажње и употреба страха. Наведена дефиниција је прихваћена у већини студија о модерном тероризму,¹⁷ а садржај анализе Холсти је дефинисао као „сваку технику која доводи до закључка који је систематска и објективна идентификација дефинисаних особина порука“.

У периоду од јануара 1998. до јануара 2002. на списку америчког министарства иностраних послова појавиле су се бројне терористичке организације. Међутим, проблем је у томе што је тај списак политизован. Према неким ауторима „праве, стварне“ терористичке организације су агенције и сателити САД (Херман¹⁸, Херман и Чомски¹⁹, Херман и О. Саливен²⁰). Амерички председник је у другој половини

¹⁶ A. Schmid, and A. J. Jongman, *Political Terrorism*, Amsterdam: North-Holland Publishing, 1988.

¹⁷ У литератури наведеној у овом раду прихваћена је та дефиниција, као и у бројним чланцима који се односе на ту тематику.

¹⁸ E. S., Herman, *The Real Terror Network*, Boston: South End Press, 1982.

¹⁹ E. S., Herman, and N., Chomsky, *The culture of terrorism*, Montreal: Black Rose, 1988.

²⁰ E. S., Herman, and G. O'Sullivan, *The „terrorism“ industry*, New York: Pentheon, 1989.

2002. године унео на листу терористичких организација и неколико група и организација албанских екстремиста из Србије и Црне Горе и Македоније. Иако су те организације касније уклоњене са тога списка (из политичких разлога), очигледна је угроженост безбедности наше земље тероризмом преко Интернета.

Терористи на Интернету

Бројне организације су се укључиле на Интернет и створиле своје сајтове. Међу њима су: Хамас²¹, Хезболах (Странка Бога)²², Исламска група²³, Народни фронт за ослобођење Палестине²⁴, Исламски ци-хад за ослобођење Палестине²⁵, Тупак-Амару Перуа²⁶, „Обасјана путања“²⁷, *Kahane Lives*²⁸, ЕТА (покрет у Баскији)²⁹, Иранска републиканска партија (ИРА)³⁰, „Врховна истина“³¹, Колумбијска национална

²¹ Исламски покрет отпора. Основан је 1987. године као палестинско крило Муслиманске браће. Циљ им је оснивање исламско-палестинске државе на месту садашњег Израела.

²² Радикална група Шиита, основана у Либану. Циљ им је оснивање исламске државе у Либану и уклањање неисламског утицаја из региона.

²³ Највећа милитантна група у Египту која је постала активна крајем осамдесетих година. Специјализовала се у војним нападима против безбедности Египта, других верских група (Копти) и свих оних који се противе исламском екстремизму (<http://www.ummah.org.uk/ikwan/index.html>).

²⁴ Марксистичко-лењинистичка група, основана 1967. године. Оснивач је Џорџ Ха-баш. Извели су бројне међународне терористичке нападе током осамдесетих година. Од 1978. године мета су им Израелци и модерни Арапи. Године 2001. прихватили су одговорност за убиство министра туризма Израела (<http://www.pflp-pal.org/about.html>).

²⁵ Посвећени су стварању палестинске исламске државе и деструкцији Израела кроз свети рат. Група је извела неколико напада против израелских мета (<http://www.jihadislami.com/>).

²⁶ Перуанска лењинистичко-марксистичка организација основана 1983. године.

²⁷ Перуанска герилска организација повезана са Комунистичком партијом Перуа. Имају маоистичко-марксистичку идеологију и противници су америчког присуства у Перуу.

²⁸ Јеврејска екстремистичка десно оријентисана група чији је циљ реконструкција библијског Израела. Сматра се да су они изводили насилне акте против Палестинаца и претили израелским политичарима.

²⁹ Основана је 1959. године ради стварања независне баскијске државе у регији Баскија, у Шпанији. Иако делује као политичка партија, има војно крило које се бави насилним актима против француских и шпанских циљева.

³⁰ Ирска организација која је основана 1969. године као војно крило Шин фејна, политичке партије чији је циљ повлачење Велике Британије из Северне Ирске и сједињавање с Републиком Ирском.

³¹ Секта која је формирана 1987. године у Јапану. Оснивач је Асахара Схоко. Циљ јој је преузимање контроле над Јапаном а касније и над светом. У марту 1995. чланови те групе су извели напад гасом сарином у подземној железници у Токију. Њихове Интернет адресе су: <http://Aum-internet.org>. (1998); <http://Aum-shinrikyo.com/english/> (1998); http://info.aleph.to/index_en.html (2002).

ослободилачка армија³², „Тамилски тигрови“³³, Оружане револуционарне снаге Колумбије³⁴, Народни демократски ослободилачки фронт Турске³⁵, Радничка партија Курда³⁶, Запатистичка национална ослободилачка армија³⁷, Црвена армија Јапана³⁸, Исламски покрет Узбекистана³⁹, Ослободилачка војска Косова⁴⁰, Албанска национална армија (АНА)⁴¹ и Ослободилачка војска Прешева, Бујановца и Медвеђе⁴².

³² Сеоска герилска група, антиамеричка, маоистичко-марксистичке идеологије, активна у Колумбији. Интернет адресе су: <http://www.voces.org> (1998); <http://www.berlinet.de/eln/engindex.html> (1998); <http://www.eln-voces.com/frame-dere.html> (2002); <http://www.web.net/eln/> (2002)

³³ Највећа група организованих Тамила у Шри Ланки. Циљ им је оснивање независне државе Тамила на том острву.

³⁴ Револуционарна, антиамеричка организација, основана 1996. године као војно крило колумбијске комунистичке партије.

³⁵ Турска марксистичка организација, основана 1978. године, под именом Деверимиси Сол (Дев Сол). Има антиамеричке, ксенофобичне и анти-натовске погледе. Ради против турских званичних власти и милиције, као и Америке.

³⁶ Основана је 1974. године као марксистичко-лењинистичка група турских Курда чији је циљ независна држава Курда у североисточној Турској. Главни циљеви су им турска влада и агенције у Западној Европи. Често нападају туристичка места и отијамају стране туристе.

³⁷ Герилски покрет који делује против мексичке војске и полиције у региону Чипас. Постављају бомбе, нападају на инсталације и причињавају штете на инфраструктури. Интернет адреса: <http://www.ezln.org/> (1998, 2002).

³⁸ Међународна терористичка група, основана 1970. године, после одвајања од јапанске комунистичке лиге – Црвене армије. Историјски циљ ЈРА јесте збацивање јапанске владе и монархије, као и подстицање светске револуције (<http://www.geocities.com/comlb/JRA.htm>).

³⁹ Коалиција исламских милитаната из Узбекистана и других делова Централне Азије који се супротстављају режиму узбекистанског председника Исмоа Каримова. Желе да успоставе исламску државу у Узбекистану. Верује се да су они одговорни за постављање пет аутомобила бомби у Ташкенту фебруара 1999. године (Интернет адреса: <http://www.ummah.net/uzbekistan/>).

⁴⁰ Марксистичко-лењинистичка организација, која делује на простору Косова и Метохије. Циљ им је стварање „Велике Албаније“. Може се посматрати и као шири покрет, који обухвата терористичке организације које делују на подручју Македоније, Црне Горе, Прешева и Бујановца, као и новостворени покрет у Грчкој (Интернет адреса: <http://www.geocities.com/MotorCity/Track/4165/kla2.html>).

⁴¹ Марксистичко-лењинистичка организација која делује на простору Македоније. Циљ јој је стварање „Велике Албаније“. Може се посматрати и као шири покрет, који обухвата терористичке организације које делују на подручју Србије, Црне Горе, Прешева и Бујановца као и новостворени покрет у Грчкој (Интернет адреса: <http://www.alb-net.com/amcc/>).

⁴² Неке организације, као Муџахедини Ирана, имале су само верзију на Фарсију, тако да нису наведене. Неке друге, на пример „Ал Каида“, прво нису имале преведен сајт, па су га превели само на француски језик, али су убрзо нестали услед познатих притисака. Ослободилачка војска Прешева, Бујановца и Медвеђе, која је огранак „ОВК“ и тежи отцепљењу тог дела Србије и његовом припајању Космету, нема независан сајт, већ се информације о тој организацији могу наћи на сајтовима других терористичких организација које делују на том простору.

Терористичке организације које делују на нашем простору показују тенденцију цикличног појављивања. Зависно од актуелног интереса, сајтови су активни (стално се ажурирају подаци и информације) или стагнирају (на њима се могу наћи само историјски подаци, амблеми, химне). Те организације се међусобно подржавају и сајтови су им повезани, па се на Интернет страни било које од тих организација могу наћи информације о „заједничкој борби албанског народа за ослобођење и уједињење“.

Географски, у последњој деценији 20. века већина организација које су се појављивале на Интернету потичу из Јужне Америке, Источне Азије или Средњег истока (само две организације су лоциране у Европи). Класификација организација према типу (Вилкинсон и Бен-Дор⁴³) показује да су то углавном националне, револуционарне или верске организације, или њихова комбинација. Терористички покрети криминалног или психотичног типа изостају на Интернету вероватно због тога што нису заинтересовани (попут политички мотивисаног тероризма) за појављивање у медијима. Не изненађује чињеница да су веб презентације на Интернету антирежимских организација обично постављене изван држава против којих раде. „Тамилски тигрови“ раде из Лондона; „Обасјана путања“ из Берклија (Калифорнија), *Kahane Lives* из Бруклина (Њујорк); енглеску верзију сајта Тупак Амару⁴⁴ води организација звана „Рука духа“, која се налази у Канади; шпанска верзија исте организације води се из Европе, итд. Радничка партија Курда⁴⁵ такође помаже „Руци духа“, као и нека прокурдска организација која се налази у Холандији, у којој ради и турска народна „Револуционарна партија“. Иако Шин Фејн делује из Даблина, део који се бави сајтом стациониран је на америчком универзитету. Интернет стране терористичких организација које делују на нашем простору углавном се воде из Немачке. Али, постоји и могућност да је права адреса другачија од оне која је наведена на сајту. У неким случајевима јасна је веза између руководства организације и сајта, док је за неке сајтове препознатљиво да нису официјални сајтови организације. Неки то чак наводе у самом наслову („Незванична Интернет страна Хамаса“, „Незванична Интернет страна Хезболаха“)⁴⁶. Насупрот томе, на неким сајтовима терористичких организација наводе се докази о томе да су званични (интервју са лидерима, и слично).

⁴³ G. Ben-Dor, *The strategy of terror in the Israeli-Arab conflict*, Social Research Quarterly. 1977, pp. 35–70.

⁴⁴ <http://burn.ucsd.edu/~ats/mrta.htm> (1998); <http://www.nadir.org/nadir/initiativ/mrta/> (2002); <http://www.voz-rebelde.de/> (2002).

⁴⁵ <http://www.pkk.org/> (1998, 2002).

⁴⁶ <http://www.Hizbollah.org/> (1998, 2002); <http://www.moqawama.org/> (1998); <http://www.moqawama.tv/> (2002); <http://www.almanar.com.lb/> (2002).

Редовни садржај сајтова чине информације које се односе на историју организације и биографије лидера, оснивача, хероја или значајних личности организације, информације о политичким и идеолошким циљевима и вести. Већина сајтова садржи детаљан преглед историјских догађаја значајних за организацију, политичко и друштвено одређење, селективан опис значајнијих активности у прошлости и циљеве организације. Националне организације (сепаратистичке или територијалне) обично приказују опште мапе подручја у сукобу. На пример, на сајту „Ослободилачке војске Косова“ приказана је мапа четири албанске енклаве током Отоманског царства из 1878. године, на сајту Хамаса налази се мапа Палестине, сајт „Тамилских тигрова“⁴⁷ садржи мапу Шри Ланке итд.

Скоро сви сајтови садрже циљеве организације, који су јасно наведени (имају посебан одељак и наслов) или су посредно саопштени (помешани са осталим садржајима). У ствари, циљеви се најчешће презентују кроз директну критику противника или непријатеља. На пример, на сајту Хамаса,⁴⁸ описан је историјски догађај „рођења ционистичког ентитета у Палестини“; значајан део сајта Хезболаха усредсређен је на активност Израела, а на готово свим Интернет странама албанских терористичких организација могу да се нађу информације о масакрима недужних албанских цивила које су починили Срби итд. Због тога ти сајтови не пружају само информације о организацијама које се представљају, већ служе и за директан напад на њихове непријатеље.

На сајтовима се, углавном, не приказују криминалне и аморалне активности организације, али се наводе „узвишени“ циљеви (на пример, ослобођење, и слично). Иако готово све организације имају дебеле досијее о крвопролићима, никада на сајту не помињу такве активности. Изузетак су Хезболах и Хамас. Хезболах показује правоваљане статистичке податке везане за своје акције („дневне операције“), и то из минута у минут. На посебној страни даје обавештења о броју мртвих „мученика“, убијених „израелских непријатеља“ и „колаборациониста“. Сајт Хамаса садржи дугачке дискусије о војним операцијама, док „ОВК“ детаљно описује свој настанак и приказује филмове о вежбама војника.⁴⁹ Ипак, детаљан опис насиља је необичан и неуобичајен. Већина организација се правда објашњавањем моралних (а понекад и правних) основа за коришћење силе, али се уздржава од при-

⁴⁷ <http://www.eelam.com/> (1998, 2002); <http://www.eelamweb.com/> (2002).

⁴⁸ <http://www.hamas.org/> (1998); <http://www.palestine-info.net/hamas/index.htm> (1998); http://www.palestine-info-con/index_e.htm (2002); <http://www.qassam.org> (2002).

⁴⁹ <http://www.ciriello.com/site/pw/52ucpmb1.html>.

знања било какве везе с насилним радњама и њиховим последицама. Таква резервисаност, вероватно, произилази из жеље за пропагандом и стварањем позитивне представе о организацији преко тих информација.

Интернет терористи, без обзира на њихову природу, мотиве или позицију, најчешће заговарају слободу изражавања и скрећу пажњу на политичке затворенике. „Тамилски тигрови“ на свом сајту дискутују о правном систему Шри Ланке, која ограничава слободу изражавања „онима који желе да створе засебну државу на територији Шри Ланке“. „*Kahane Lives*“ позива посетиоце сајта да се супротставе правној забрани рада организације у САД и Израелу. Питања слободе изражавања и ограничавања политичке активности централне су теме сајта *Basque Hari Batsuna*. На сајту Националне армије ослобођења Колумбије говори се о слободи изражавања. „Без обзира на то што званични извори тврде, не постоји слобода штампе и изражавања у Колумбији. Влада Сампора спроводи цензуру и контролише медије. Новинари који критикују власт бивају мучени и убијани. Сваке недеље нападају се новине Комунистичке партије...“ На сајту Албанске националне армије налази се списак таквих „злочина“ које македонска држава спроводи над албанском мањином. Изгледа да антирежимски терористи уживају да се представљају као жртве и да апелују на западну јавност у целини, посебно на кориснике Интернета, позивајући се на демократске вредности. Терористи, наиме, рачунају на западну јавност која је посебно осетљива на повреде слобода, те на тај начин изазивају симпатије у демократским друштвима. Будући да је ограничавање политичких покрета у супротности са основним правима, управо наводно кршење тих принципа терористи користе за представљање владе против које се боре као насилничке и диктаторске. Наравно, себе представљају као „ненасилну политичку групу“, што је посебно делотворна тактика јер нема одговора друге стране.

На сајтовима терористичких организација често се покреће и питање политичких затвореника. На сајту Оружаних револуционарних снага Колумбије⁵⁰ описан је „плач политичких затвореница“. Та тема је честа и на курдским и палестинским сајтовима. На сајту турске Народне револуционарне партије⁵¹ наводи се списак политичких затвореника који штрајкују глађу као и попис мучења кроз која пролазе. Извештај о условима за живот политичких затвореника у Перуу и позиви на њихово ослобађање налазе се на сајту организације Тупак-Амару. На сајту Кахане⁵² осуђује се административно задржава-

⁵⁰ <http://www.contrast.org/mirrors/farc/ingles.htm> (1998); http://www.farc-ep.org/pagina_ingles/ (2002).

⁵¹ <http://www.ozgurluk.org/dhkc/> (1998); <http://www.dhkc.org/> (2002).

⁵² <http://www.kahane.org/> (1998, 2002); <http://www.kahane.net> (2002); <http://www.newkach.org> (2002).

ње и наводи интервју из затвора који је дао Бенџамин Зејев Кахана. Хари Батсуна на свом сајту помиње задржавање својих активиста који су делили Етине касете⁵³ (војног крила покрета) „у којима се позива на мирно решавање кризе у Баскијском региону“. Карлос Маригела у свом приручнику за градску герилу наводи да је његова стратегија да наведе Владу да ради ствари због којих ће је народ омрзнути итд.

Све те организације наглашавају антидемократске мере које се против њих предузимају. При томе покушавају да оклеветају власти, апелујући на њихове присталице („бирачи“), као и на шире масе („посматрачи“). Чак и међу својим „непријатељима“ – народу који је природно непријатељски настројен према организацији, терористи покушавају да створе осећај срама и nelaгодности, наглашавајући опасност од кршења правила демократије.

Сајтови терористичких организација не садрже само текст, већ се обилато користе и графика и визуелни елементи (слике, филмови...). Све оне имају и своје амблеме на почетним странама. На неким сајтовима се посетиоцима чак нуди да скину („Download“) амблеме. Међутим, ако на сајтовима терористичке организације обично кривају своју насилну природу и наглашавају наводну мирољубивост, пацифистички приступ проблему није приказан на амблемима. Наиме, симболи на тим странама садрже оружје или друге елементе којима се означава насиље. На сајту Хезболаха може да се види нож са којег капље крв. „Обасјана путања“ и ИРА⁵⁴ приказују маскиране војнике који витлају оружјем; „*Kahane Lives*“ има подигнуту песницу; сајт „Ослободилачке војске Косова“ је у црној и црвеној боји, са сликама наоружаних војника уз звуке корачнице; на сајтовима организације Тупак Амару и Оружаних револуционарних снага Колумбије приказана је подигнута пушка итд. Неки од тих симбола су постојали пре него што се појавио Интернет и зато се њихово значење не може представити као ненасилно. Заставе организација (или слични национални симболи) такође се редовно појављују на тим странама. Сајтови из 2002. године садржали су и много нетекстуалног садржаја (песме, говори, па чак и видео снимци). Такви садржаји су чешћи на деловима сајта који нису преведени, што се може тумачити као улагивање западној јавности. Наиме, преводе се делови текста који садрже најмање елемената насиља, док су остали делови (на пример, песме и говори) ипак, намењени домаћој јавности.

Редован елемент сајтова терористичких организација јесте и одељак са говорима и текстовима лидера, оснивача и идеолога. Ту се на-

⁵³ <http://web.access.net.au/~axxs/abrc/html/hb3.html> (1998); <http://www.contrast.org/mirrors/ehj/html/hb3.html> (1998); <http://free.freeseach.org/askatasuna/> (2002); <http://www.basquered.net/home1.htm> (2002).

⁵⁴ <http://www.utexas.edu/students/iig/archive/ira/historz/irahist.html> (1998); <http://www.sinnfein.org> (1998)

лази и обиље званичних докумената који се могу и претраживати према наслову и датуму. Тупак Амару и Запатисти омогућавају такво претраживање и чак, позивају посетиоце да копирају, преводе, штампају и деле те материјале („Они представљају рад главне команде и сајт нема апсолутно право на ауторска права“). На сајту турске Народне револуционарне партије налазе се говори и преводи одељака из књиге једног од лидера. Сајт Хамаса обезбеђује и линкове на којима се може наћи превод интервјуа шеика Јасина арапској радио-станици и новинама. „Обасјана путања“⁵⁵ дозвољава приступ памфлетима, а сајт Оружаних револуционарних снага Колумбије садржи писма. „*Kahane Lives*“ има недељне колумне у којима *Тору* тумачи Бенџамин Зејев Кахана, итд. Уопште, терористичке организације се труде да на тај начин прикажу материјале и допру до најшире јавности. Преко појединих сајтова, чак, могу да се наруче књиге, видео и аудио касете, налепнице, штампане мајице и беџеви са знацима организације.

Терористички говори на Интернету

Како наглашавају Вајман и Вин у својој студији *Позориште терора*⁵⁶, један од главних проблема на које наилазимо суочавајући се с модерним тероризмом јесте питање како да се бранимо. Јер, на већини сајтова највише напора је уложено у правдање употребе силе. За то се користе четири реторичке тактике.

Прва реторичка тактика је коришћење мотива „без избора“. На већини сајтова се тврди да организација није одбацила могућност за мирно решење спора. Насиље је приказано као једино средство слабих да се одбране од окрутног, тиранског непријатеља. Због тога „Тамилски тигрови“ тврде да је употреба силе оправдана самим одбацивањем Владе Шри Ланке да призна тамилску мањину. Они наводе Универзалну декларацију о људским правима Уједињених нација и извештаје посматрача (који углавном долазе из организација које се баве заштитом људских права) о правима тамилског народа на отцепљење, затим се помиње Женевска конвенција и резолуције Савета безбедности Уједињених нација. Све то води ка закључку да је „оружана борба оправдана и правно легална због тога што су одузета права тамилског народа“. На сајту се наглашава да је борба Тамила последње решење и да ће они, пре свега, настојати да мирно разреше сукоб.

Оружане револуционарне снаге Колумбије сматрају да је њихова оружана борба легитимна јер „са или без гериле, насиље влада нашим светом и расту сваким даном: глад, репресија, криминал... Наси-

⁵⁵ <http://www.blythe.org/peru-ppp/> (1998, 2002); <http://www.csrp.org/index.html> (1998, 2002).

⁵⁶ G. Weimann, and C. Winn, *The Theater of Terror*, New York: Longman Publication, 1994.

ље које производи наша организација је резултат, не узрок, такве стварности. Ово је покушај да се слаби ослободе... Зато нећемо напустити оружану борбу све док разлози наше борбе не престану... Ми се боримо зато што жудимо за друштвом без насиља“. На сајту Хезболаха се наглашава да се исламски отпор мора приписати ционистичкој агресији и њиховој жељи да владају северним Либаном и да као „што је напоменуто у Декларацији о људским правима, наше је право да се боримо за наша права и за опстанак наше земље“. Хамас, опет, тврди да „као што се Покрет отпора у Француској борио против нациста четрдесетих година, Хамас је покрет.... састављен од патриота који траже право на самоопредељење и боре се да ослободе своју домовину, Палестину“. Албанци са Косова објашњавају да нису имали избора услед сталних „убијања, протеривања и хапшења недужних цивила“ и да је током „неједнаке борбе међународна јавност обавештавана о убиствима, масакрима, отимању приватне својине, паљењу кућа, уништавању културних и верских објеката. Хуманитарна катастрофа је била резултат рата. Преко петине албанске популације је протерано. Неки од њих и даље живе под отвореним небом“.

Друга реторичка тактика повезана је са законитошћу употребе насиља ради демонизације и приказивања противправних радњи непријатеља. Чланови покрета или организације приказани су као борци за слободу који су против своје воље принуђени да примене силу због тога што њихов немилосрдни непријатељ угрожава слободе и вређа понос њиховог народа или групе. На већини сајтова инсистира на томе да су непријатељи организације или групе стварни терористи, па редовни слоган гласи: „Наше насиље је мало у поређењу са њиховом агресијом“. На сајту Хамаса посетилац се директно пита: „Ко је терориста?“ док му се показује илустрација са израелским војником који држи дете (уз наслов: „Ухватили смо терористу, наредниче!“). На другој слици израелски војник из оклопног возила циља жену и децу (наслов је: „Победио сам, Леви! Убио сам још три ова створења“). То нису једине слике на том сајту. Наиме, приказано је још слика израелских војника који убијају и туку децу и жене, а све уз циничне наслове који показују њихову бездушност. Јасна порука је да су Палестинци жртве циониста, који су стварни терористи, ослобођени моралних окова. Хамасов сајт је препун многих чињеница које треба да „покажу праву слику Израела“. То укључује и опис везе између циониста и британског империјализма, као и цитате из говора израелских вођа о „ционистичким експанзионистичким циљевима“. На Интернет страни Хезболаха на сличан начин се приказује терористичка природа Израелаца. Те стране садрже потресне слике убиства у Кани, а садрже и детаљне информације о „израелском тероризму“: о „рођењу ционистичког ентитета“, „израелској дневној агресији“ и „израелским крвопролићима“.

Као доказ наводне српске агресије може да се види слика др Војислава Коштунице са митраљезом у рукама⁵⁷, и како српска полиција пребија мирне демонстранте⁵⁸.

На сајтовима терористичких организација могу да се нађу и детаљне информације (као и слике и филмови) о наводним масакрима које је српска војска и полиција спроводила над „недужним албанским становништвом“ у Рачку, Дреници и другим местима на Косову и Метохији.

Главни аргумент на Интернет страници Народне револуционарне партије Турске јесте „да су владајуће класе прихватиле политику терора и крвопролића која се ретко може наћи другде у свету... Сваки дан хиљаде револуционара бива убијено од снага фашистичких држава. У затворима стотине затвореника бива мучено. Села и шуме су очишћени од хиљада људи који су протерани са своје земље и отерани у концентрационе логоре. Скоро сваког дана државе нападају синдикате и радничке организације... У исто време, чланови владајуће класе бивају ухваћени у скандалима и корупцији. Већина старијих државника, укључујући председника и премијера, зависе од мафије са којом су повезани подмићивањем и корупцијом...“

Судећи по сајту „Обасјане путање“, „народна борба је, од почетка, морала да се суочи са најгорим бруталностима које је перуанска влада могла да примени – од крвопролића и истребљења читавих села до егзекуције стотине револуционара и председника организације Гонзала... Перуанска војска спроводила је политику геноцида... Због свега овога, револуција је наставила да напредује“.

На основу наведеног, јасно је да терористи покушавају да пренесу одговорност на противника приписујући му окупност, нехуманост и неморалност. Истовремено, насиље „слободних“ и „ослободилачких“ покрета мало је у поређењу са окупношћу противника.

Трећа реторичка тактика је наглашавање слабости. Наиме, организације покушавају да наметну тврдњу да је терор оружје слабих. Стога, упркос инсистирању на „оружаној борби“ или „отпору“, на сајтовима терористичких организација избегава се помињање да оне жртвују друге. С друге стране, мере које се предузимају против терористичких група редовно се наглашавају, уз помињање „крвопролића“, „убистава“, „геноцида“, и слично. Указује се на то да се организација константно прогони, да су лидери стално мете атентата и да се њихове присталице убијају. Жале се да им се ограничава слобода изражавања, а следбеници – хапсе. Та тактика описивања организације као мале и слабе насупрот јакој држави и сили, срчуната је на претварање терориста у жртве. Хезболах се разликује унеколико од осталих организација по томе што у први план ставља војне подвиге,

⁵⁷ <http://www.alb-net.com.index.htm>.

⁵⁸ <http://www.albanian.com/main/countries/kosova/hrpics.html>.

радујући се туђим жртвама (показује слике са сахране убијених Израелаца), и објављује детаљну статистику својих војних победа. Мотив за тај необичан приступ је покушај Хезболаха да утиче на јавност да се поведе расправа о повлачењу Израела из Либана. Организација је јасно изјавила да је њен циљ притисак на Израел ради његовог повлачења. Аутори сајта знају да га и многи Израелци посећују, па се на тај начин и њима обраћају. Хезболах објављује и број убијених Израелаца, а одржавањем сталне електронске везе са Израелцима, уз помоћ електронске поште, утичу на родитеље чији су синови у израелској војсци и покушавају да деморалишу народ.

Неки од сајтова тих организација препуни су ненасиља, порука о љубави и миру и ненасилних решења. Иако су те организације насилне, на скоро свим сајтовима могу се наћи тврдње о потрази за мирним решењем сукоба, за дипломатским преговорима или договорима који се постижу уз притисак међународне заједнице. Две организације посебно наглашавају своју мирољубивост и ненасилна средства – Баски и Оружане револуционарне снаге Колумбије, која стварно позива на оружани отпор, али творци сајта напомињу да организација није војна да је њено представљање као творца војне револуције „зли трач“ који је подметнула власт.

Реторика терориста на Интернету срачуната је на то да се, помоћу слика и наведених „аргумента“, терористи прикажу као жртве које су присиљене да се окрену насиљу да би оствариле праведне циљеве и да би се суочиле с бруталним, немилосрдним непријатељем, који нема моралних начела. Демонизовање непријатеља, улога жртве и поруке љубави и мира само су стратегија која се најчешће користи на тим странама, па се може закључити да терористичке организације за Интернет стране користе обрасце којима се служе њихови лидери у конвенционалним медијима. Ипак, терористичка реторика на Интернету разликује се од медијске стратегије терориста у конвенционалним средствима комуникације по томе што у њима организације углавном прихватају одговорност за насиље. У медијима раних седамдесетих година терористи су претили постојећем поретку и нису се крили иза могућности дипломатских и мирних решења, као што то раде организације у садашње време на својим Интернет странама. Вероватно другачије схватање медија (Интернета) и циљна група (корисници Интернета) диктирају стратегију мирног решавања проблема.

Обраћање циљним групама преко Интернета

Иако се не може тачно одредити ко су корисници Интернета и посетиоци сајтова терористичких организација, може се делимично одговорити на то питање на основу анализе њихових садржаја. У њима се запажају елементи обраћања присталицама, непријатељима и

међународној јавности. Обраћање присталицама је најупадљивије, јер им је омогућено да поруче штампане ствари, мајице са знацима организације и одговарајуће значке, беџеве, заставе, аудио и видео касете. Наслови и слогани такође су срачунати на то да утичу на присталице, али се претпоставља да се организација у делу сајта који је на њеном језику директније обраћа тој групи људи.

Најзначајнији део циљне групе, који се сматра додатком присталица, јесу међународна јавност, „посматрачи“ широм света и „мученици“ који нису непосредно укључени у конфликт. То се може закључити на основу чињенице да већи део текста чини проширени опис историјских догађаја (који су већ познати присталицама). На неким сајтовима ти прегледи се дају на неколико језика да би се што шири круг људи обавестио о њиховој верзији историјских догађаја. Баскијски покрет даје те информације на кастиљанском, немачком, француском и италијанском језику; на сајту перуанског „Тупак Амару“ нуди се верзија на енглеском, шпанском, јапанском и италијанском језику. На сајту Узбека могу се наћи поруке на арапском, енглеском и руском језику итд.

Трећа група на коју терористичке организације покушавају да утичу јесу новинари широм света, за које се посебно стављају чланци из новина и кратке информације које им могу „помоћи“ у извештавању. На једном сајту Хезболах⁵⁹ се посебно обраћа новинарима и позива их да и они дају свој допринос сајту тиме што ће им слати текстове преко електронске поште.

Садржаји посвећени четвртој циљној групи („непријатељској јавности“) нису увек јасни и видљиви. Ипак, на неким сајтовима се чине јасни покушаји да се та група деморалише и да јој се створи осећај кривице. Када на сајтовима терористичке организације показују слике својих непријатеља док убијају, како полицајци циљају децу и жене, или доказе мучења затвореника, не мисле само да обезбеде подршку и симпатију међу неутралним посетиоцима већ и да развију осећај неспокојства, кривице и жаљења у јавности која припада супротној политичкој или друштвеној групи. На тај начин се и слаби јавна подршка режиму и, наравно, деморалише војска.

Уз помоћ Интернета Хезболах је успео да уђе у домове Израелаца и оствари важан психолошки продор.⁶⁰

Хезболах је 1999. године постигао тај циљ када је на Интернет страници показао детаље везане за повратак тела израелских маринача који су убијени у Либану. Организација је тврдила да у једном од ковчега није само једно тело, већ да садржи и делове тела других погинулих бораца. Та тврдња је изазвала бес код породица погинулих војника и сукоб са властима. „Дијалог“ који чланови Хезболаха желе да покрену на Интернету са Израелцима види се и из интервјуа роди-

⁵⁹ „Hizbollah's press office“.

⁶⁰ Са Интернет сајта организације („Yediot Aharnot“, 16. децембар 1998, стр. 7).

теља израелских војника који су стационарани у Либану (наслов је био „Нећу да моје дете погине у Либану“). У чланку („Yediot Aharot“ од 16. децембра 1998) многи Израелци, нарочито родитељи војника, признали су да често обилазе сајт Хезболаха да би сазнали шта се дешава („Ја сматрам овај сајт легалним извором информација“, рекао је отац једног израелског војника). На сајту може да се постави питање, траже информације и вести, које ће организација послати електронском поштом.

Поставља се питање да ли на тај начин терористичке организације уводе чланове у своје мреже за различите потребе. Наиме, постоје неки начини да се чланови уведу у активан круг подршке, али се не може утврдити начин на који се мобилишу посетиоци сајтова за неке стварне акте насиља. „*Kahane Lives*“ (који има наслове попут „Како ја могу помоћи у борби? Предлози“), „Обасјана путања“ („Упозорење за акцију: Шта ти можеш да урадиш?“), покрет Баскије и ИРА, који траже економску помоћ (имају чак и страну преко које може да се да донација уз помоћ кредитне картице) примери су који показују да постоји неки вид тражења помоћи од посетилаца. На сајту запатиста посетиоци се позивају да утичу на чланове мексичке владе (дате су *e-mail* адресе председника Мексика) и „шаљу писма подршке ЕНЛЗ или локалним избеглицима... Образујте пријатеље... Придружите се протестним маршевима испред Амбасада или дипломатских мисија Мексика у вашој земљи или сами организујте нешто... Пошаљите хуманитарну помоћ (па иду линкови хуманитарних организација)... Дајте донацију организацији“. Као супротност недостатку захтева за постизање активног насиља, постоји јасан напор да се придобију присталице за ненасилне активности, нарочито као потписници петиција.

Иако нема очигледних, директних позива, неки делови страница се ипак могу окарактерисати као индиректно подстрекавање на насиље. Хамасова Интернет страна, на пример, садржи и позиве на цихад („Цихад је победа или мучеништво“, „Око за око“, „Цихад ће се наставити до судњег дана“). Наравно, легитимизација и правдање насиља такође се могу тумачити као индиректан позив на насиље. Глорификација мучеништва (уз употребу речи „мученици“), на пример, значи да ће извршиоци насилних аката бити награђени. Међутим, у већини садржаја на тим сајтовима игнорише се насиље и често се наводе жеље за мирним решењем спора. Такође, често се посетиоци упућују на друге Интернет странице преко веза (линкова) које су идеолошки блиске са организацијом (њихове новине, солидарне групе, и друго).

Закључак

Без обзира на сличности и разлике између реторике терориста на Интернету и у другим медијима, очигледна је њихова потреба за

подршком и правдањем насиља. Многи аргументи који се користе на сајтовима могу да се нађу и у другим материјалима тих организација. Наиме, чињеница је да већину садржаја на Интернету чине текстови конвенционалних медија (на пример, новински чланци). Ипак, постоји и разлика између тих садржаја. Прво, и најважније, јесте то да су вести из области тероризма увек повезане с насиљем, али се насиље, углавном, на Интернету прикрива. Терористичке организације се на Интернету приказују као легалне политичке организације и њихова реторика је „више мирољубива“ од оне у другим медијима. На неким сајтовима се, чак, демантује свака употреба насиља (што је супротно типичној стратегији да се призна одговорност за неко терористичко дело). Неке организације игноришу ту тему, и наглашавају питања везана, на пример, за политичке затворенике и слободу изражавања, вероватно са намером да стекну симпатије посетилаца који су привржени слободи говора и људским правима.

Друга разлика између садржаја на сајтовима и у конвенционалним медијима јесте у облику и количини информација. Наиме, Интернет стране нису ограничене, па су информације на њима свеобухватније. Као и сајтови других организација, политичких партија и интересних група, сајтови терористичких организација представљају ризницу информација о темама које се на њима обрађују. Ипак, ти садржаји су значајнији терористима јер им власт често ограничава приступ.

Трећа разлика између садржаја у конвенционалним медијима и на Интернету јесте у томе што организатори сајтова могу да мобилишу посетиоце за акцију на различите начине, што преко штампе није могуће због различитих стандарда. Ипак, иако се на тим сајтовима посетиоцима нуде различити начини за акцију, насиље се ретко појављује као једна од варијаната. Од њих се најчешће тражи новац или да растурају материјале и протестују. Позиви на насилне акте, ако их има, углавном су индиректни.

Разлика у комуникацији између Интернета и класичних медија је у комуникационим средствима, вебмастерима⁶¹, менаџерима и публици. Вебмастери су углавном образованији и обавештенији о природи Интернета од других чланова терористичких организација. Канал, односно Интернет, главни је делокруг слободног говора. Вебмастери покушавају да прилагоде поруке нормама и вредностима медијума. Као додаток, они вероватно делују кроз постојеће форме Интернета. Перцепција о публици је такође другачија: за кориснике Интернета се претпоставља да су образовани, либерални и из свих крајева света.

Поставља се питање како влада може да одговори на то и треба ли друштво да нађе начин да се ограничи презентовање терористичких организација на такав начин. Будући да је заштита од ширења тих садржаја на Интернету технички сложена и правно компликова-

⁶¹ Вебмастер је особа која технички прави и одржава Интернет стране.

на (Карниел⁶², Обердинг и Нордерхауг⁶³), поставља се и питање да ли ће се уопште исплатити улагање напора надлежних органа. С једне стране, одмах постоји проблем односа с јавношћу. С друге стране, вероватно је већа штета која би настала у случају да се забране или ограниче (ограничавање слободе говора, утицање на „отворене“ канале – Интернет, итд.).

Многе владе, као и појединачни хакери, покушали су да блокирају такав начин комуникације, нарочито после догађаја од 11. септембра 2001. године.⁶⁴ Међутим, то је условило само чешће мењање Интернет адреса. Неке од њих су нестале (само привремено), као на пример Хезболахов сајт, који је престао са радом октобра 2000, после напада израелских хакера који је био одговор на киднаповање три израелска војника. Али, убрзо се већина Интернет страна поново отворила после демонстрација беса терориста или њихових присталица који желе да комуницирају на тај начин.

Светска заједница је већ почела да се бори против неких видова злоупотребе Интернета. На пример, Европска унија је већ створила систем размене информација о тој врсти претње. Португалија је предложила усвајање система размене информација прикупљених на Интернету („*Interchange of Open Information Collected on the Internet*“). Тај систем би требало да обезбеди свим члановима „ефикасно оруђе у откривању информација, а све у контексту борбе против тероризма“. У оквиру те организације донет је и *Закон о заштити електронских података* (Rules on protection of electronic data). У ту борбу су се укључиле и друге међународне организације. Уједињене нације су донеле Резолуцију 1373 о борби против тероризма, амерички конгрес је донео Патриотски акт, а постоје и препоруке у вези с тим осам најразвијенијих земаља света (Г-8) и европског полицијског тела Еуропола.

Литература:

1. Yariv Tsfaty and Gabriel Weimann, *Terror on the Internet*, Studies in Conflict & Terrorism, Volume 25, Number 5, 2002.
2. Bell, J. B., *Transnational terror*, Washington, DC: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1975.
3. B. Cordes, „When Terrorists Does the Talking: Reflections on Terrorist Literature“. In D. C. Rappaport, ed., *Inside Terrorist Organizations*, New York: Columbia University Press, 1988.

⁶² Y. Karniel, *Freedom of Speech on the Internet*, Dvarim Achadim 2, 1997, pp. 165–168.

⁶³ J. M. Oberding, and T. Norderhaug, *A separate jurisdiction for Cyberspace*, Journal of Computer Mediated Communication [On-line] (доступно на <http://www.jcmc.huji.ac.il/vol2/issue1/juris.html>, 1996).

⁶⁴ Y. Shahar, *From Activism to Hactivism. Conference paper*, University of Haifa Law and Technology conference „Fighting Terror On-line: The Legal Ramifications of September 11, 27 decembar 2001, Shefayim, Izrael

4. A. Schmid, and J. de Graaf, *Violence as communication: Insurgent terrorism and the Western news media*, Beverly Hills, C. A.: Sage, 1982.
5. A. Schmid, *Political Terrorism*, New Brunswick, Nj: Transaction Books, 1983.
6. U. S. State Department, *Patterns of Global Terrorism*, <http://www.milnet.com/milnet/state/terrgrp.htm>, 1996.
7. U. S. State Department, *Patterns of Global Terrorism*. <http://www.state.gov/s/ct/rls/pgtrpt/2000/2450.htm>, 2000.
8. G. Weimann, „The theater of terror: The challenge for democracy“. In R. Cohen-Almagor, ed., *Basic Issues in Israeli Democracy*. Tel Aviv: Sifriyat Poalim, 1999.
9. G. Weimann, *Media events: The case oh international terrorism*, „Journal of Broadcasting and Electronic Media“, 1987.